

Nagy Lajos

**ZATHURECKY BERTA EMLÉKFÜZETE
AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚBÓL**

ZATHURECZKY BERTÁRÓL

Úgy három évvel ezelőtt, Ferencz Árpád székelyudvarhelyi nyugdíjas matematikatanár barátom egy füzetet adott át nekem azzal a kéréssel, hogy olvassam el, ha lehet, közöljem, és végül adjam valamelyik múzeumnak megőrzés végett. A szüleimmel együtt megvett udvarhelyi Szabady-féle ház padlásán találtam egy ládában – mondta. Alaposabban szemügyre véve kiderült, hogy a „Berta néni emlékkönyve” közel száz évet lapult a ládában, illetve a barátom megőrzésében, hiszen a kórház főápolónője „Kelemenné nagyságos asszonynak” kérésére a sepsiszentgyörgyi Vöröskeresztes Kórházba utókezelésre beutalt katonák közül Jakab Lajos tartalékos tizedes elsőként nyitja meg a sort 1915. január 6-án.

Rövid kutatás után kiderítettem, hogy Kelemenné nagyságos asszony nem más, mint nagyernyei Kelemen Lajos Háromszék megye tiszti főügyésének a felesége, Zathureczky Berta.

*

1855. február 1-én született Homoródszentmártonban. 21 éves korában köt házasságot nagyernyei Kelemen Lajos Háromszék megyei tiszti főügyésszel, és attól kezdve élete Sepsiszentgyörgyön folytatódik. Tehetséges író, költő és zeneszerző volt, amit akkoriban nagyra értékelték, megzenésített versei nagy népszerűségnek örvendtek. Mint Csereyné unokahúga, mindenben egyetértett nagynénje törekvésével, és jelentős pénzüsszegekkel támogatta a Székely Nemzeti Múzeum építését. A pénzt műsoros rendezvényekkel és adakozások útján gyűjtötte össze. A városi toronyóra beszerzéséhez is jelentős pénzüsszeggel járult hozzá. A sepsiszentgyörgyi Jótékony Nőegylet és a szintén sepsiszentgyörgyi Tulipán Kert elnöke volt. Személyesen ismerte Mikszáth Kálmánt, akit meg is hívott a Jótékonyági Egylet egyik rendezvényére. Megszervezte Sepsiszentgyörgyön Jókai Mór írói pályájának jubileumi megünneplését.

1910-ben Emlékezzünk régiekről címmel egy székely mondókákat és regéket tartalmazó gyűjteményes kötetet adott ki. Írt regényeket (Az asszony

átka az asszony, Simonyi öbesterné), sőt operettek is (Anatol vagy a farsang útja). Irodalmi munkásságáért az Erdélyi Irodalmi Társaság tagjául választotta.

Két kitüntetést is kapott az 1914–1918 között zajló „Nagyháború” idején: a Koronás arany érdemkeresztet, és a II. polgári arany érdemkeresztet. Ezek kiérdemlését az említett füzet alapján érthetjük meg.

A NAGYHÁBORÚRÓL

1914-ben kitört a kezdetben Nagyháborúnak, később Első Világháborúnak nevezett Vértivatar, melyben becslések szerint közel 70 millió embert kényszerítettek a harctérre. Ebből közel 10 millióan meghaltak a harctereken és a fogolytáborokban. Ehhez hozzáadódik a civil lakosság pusztulása, a háborúból, fogságból hazatértek megrövidült élete.

A kirobantók ma is egymásra mutogatnak, tény az, hogy más és más érdekek feszültek egymásnak. A legkevésbé Magyarország volt érdekelt a háborúban, őt a Monarchia, a dualizmus húzta bele, és tényleg a határait kellett védje mindenik frontszakaszon. Amint a füzetből kitűnik, a magyar katonák sokáig lelkesen is teljesítették ezt a feladatukat.

Amikor elvállaltam barátom kérésének teljesítését, nem gondoltam, hogy az elolvasás, illetve a nyomtatásra való előkészítés milyen nehéz lesz! Nemcsak azért, mert a nagyrészt ceruzával, legtöbbször központozás nélkül írt, a helyesírási szabályokat nem ismerő, fogalmazni nemigen tudó emberek írásának kisilabizálása, számítógépre való vitele szemet, feneket, türelmet igénybe vevő munka, hanem azért is, mert rájöttem, nem tudok olyan bevezetőt írni, melyben bár megközelíteni tudnám a háborúban részt vevő katonák szenvedését, sokszor tragikus kimenetelű sorsát. A történészek a háború kiváltó okairól, dátumokról, az ide-oda tolódó frontvonalakról, csapatmozgásokról írnak. Ismertek statisztikák a háború embervesztéseiről is, de az egyes emberek szenvedéseiről, megpróbáltatásairól sokkal nehezebb írni. A Monarchia 1 200 000 embert vesztett halottakban, és nem tudjuk, hány százezret tesz ki azoknak a száma, akik hazatértek ugyan, de a súlyos sérülések következtében, vagy a fronton, hadifogságban szerzett betegségben néhány év alatt odahaza meghaltak. A fogságba esettek szenvedéséről is nagyon sok történetet hallottam gyermekkoromban, illetve irodalmi ismereteimből is tudok erről.

Nem kell ehhez történésznek lenni, hiszen mint orvos, talán nagyobb rálátással tudom megmagyarázni, miért halt meg a katonák egy része

azonnal a lövés után, még ha a lövés talán nem is volt halálos, de a harci eseményekhez nem szokott, fáradt, éhes, kialvatlan katonák elvéreztek vagy sokkos állapotba kerültek. Hogy ha a haslövést nem operálják meg az első 12 órában, már menthetetlen (talán még ma, az antibiotikumok birtokában is). Hogy a tüdőlövések túlélőinek egy része ha napok után szerencsésen eljutott is a kórházba, mégis meghalt, akárcsak a koponyasérültek. Hogy az emberi ürülékkel fertőzött földre becsapódott gránátok, srapnelek szilánkjai fertőződtek e földdel, és végzetes gennyező sebeket okoztak, amelyek jó része csak a végtagok amputálásával volt megoldható. A fagyos földből kiszedett krumpli és a káposztatorzsa evése ugyancsak kedvezett a vérhasnak, hastífusznak, sárgaságnak, a sok tetű pedig a kiütéses tífusznak. Mint halálos betegséget rögtön nem okozó „nyavalyákat” csak úgy érintőlegesen említem a nemi betegségeket, a kankót és a szifilisz, melyek száma a korabeli statisztikák szerint erősen megugrott. A hideg lövészárók miatt megnőtt a vese és a reumás betegségek száma is. A temetetlen halottak miatt a kolera is fellépett, és Albániában a maláriát is sokan elkapták. Végül hozzájárult a halálhoz az is, hogy napok teltek el, míg kórházba tudták szállítani a sebesülteket.

Ezeket talán jobban le tudom írni, mint egy hadtörténész. De én sem tudom érzékeltetni a sok nélkülözést, a fáradságos menetelések keltette kimerültséget, az eső áztatta, mocsaras galíciai földben húzódó lövészárkokban, vagy az olaszországi kavernákban meghúzódó katonák emberi képzeletet is felülmúló szenvedéseit, a kezdetben lelkesedő, hősiessen harcoló, a halált is vállaló emberek lelkivilágát, és azt, ahogy mindezt képesek voltak elviselni. Egy részüknek még ezek mellett a fogság szenvedéseiből is kijutott.

Száz év után talán feltehetjük a kérdést: mindez miért, kiért? Miért és kik hajtottak mézszárszékre közel 70 millió embert, akik közül közel 10 millió meghalt. Akiket pedig valahol valakik hazavártak. Az oroszok az atyuskáért (akit aztán megöltek), a mieink a királyért (aki elvesztette királyságát) és a hazáért (ami aztán nagyon megcsonkult), a németek a terjeszkedésért (a Birodalom aztán zsugorodott), a szerbek a nagy Szerbiáért (meglett, de ma már nincs), a franciák a revansért, a német birodalmi rendszer megszüntetéséért (de mire mentek vele?), az angolok hatalmuk megőrzéséért? (ma már az is megtépzott, gyarmatbirodalmuk is odalett). Hogy mindezek mögött kik keverték a kártyákat, az már a történészekre tartozik; rám csak a szenvedések számbavétele, s talán a krasznojárszki

fogolytáborban meghalt Gyóni Géza versének felidézése: „Csak egy éjszákára küldjétek el őket”.

A HÁBORÚS EGÉSZSÉGÜGYI ELLÁTÁSRÓL

Senki nem számított ilyen elhúzódó, nagyméretű háborúra. Így az egészségügyet is készületlenül érte a nagyszámú sebesült, később a körülményekből adódó fertőző betegségek megjelenése. A harctéren keletkezett sérüléseket a segélyhelyen látták el, ami a front mögött, de mindig annak közelében helyezkedett el. Ide vagy a bajtársak vitték, vagy saját lábán ment a valamelyes elsősegélyben részesült sebesült. A sebesültek 99%-a itt nyert ellátást. Sajnos nem volt olyan berendezés, szállítási lehetőség, hogy például a hasi sérülteket hat órán belül ellássák. Így azok nagy kínok között haltak meg a kialakult hashártyagyulladás miatt. A tüdőlövést szenvedők egy része, aki nem vérzett el hamar, vagy nem fulladt meg a kialakult légmell miatt, később halt meg a hátszágban lévő kórházak valamelyikében, mint amilyen a helységi kórház, a csapatkórház, a honvédkórház, a táborig kórház, vagy a tartalékkórház volt. Ezeken kívül kiürített iskolákban vagy más helyiségekben létrehozták az úgynevezett vöröskeresztes kórházakat, amelyeket már nem is orvosok irányítottak, hiszen nem jutott belőlük mindenhová.

A Vöröskereszt mindenről maga gondoskodott a kórházaiban. Az élelmezést, a kötszereket, az orvost – ha volt – az ápolószemélyzetet, mind a polgárok adományából fizették. Az akkori közéleti személyiségek, a polgárság prominens tagjai mind élen jártak az önkéntes munkában.

Sepsiszentgyörgyön a Vöröskereszt Egylet a polgári fiúiskolába rendezte be a kórházát. 1915. január 30-án gyűjtést rendeztek párnák beszerzése végett. Hamarosan 100 férőhellyel rendelkeztek. A városi közkórházat tartalékkórházzá alakították át. A füzetből és a korabeli fényképekből az derül ki, hogy elsősorban olyan végtagi sérülteket hoztak utókezelésre, sokszor más kórházakban elvégzett műtétek után, akik már nem szorultak kimondottan orvosi kezelésre, megbirkóztak velük az önkéntes ápolónők is, mint amilyen Zathureczky Berta volt.

A FÜZETRŐL

Egyszerű kockás iskolásfüzet, amelyikbe 1915. január 6-i keltezéssel írják az első történetet, az utolsó bejegyzés 1918. március 31-én történik. A túlnyomórészt magyar nyelven írt szövegek mellett találunk román,

horvát, német és lengyel nyelvű beírást is, a Monarchia népeinek megfelelően. Az első részben 1916 júniusáig a sebesültek több-kevesebb részletességgel leírják a lelkesedéssel frontra vonulásukat, majd megjelennek a mérhetetlen szenvedésekről szóló sorok, olykor versben is. Nagyobbrészt egyszerű emberek írnak bele, helyesírási hibákkal, tollforgatáshoz nem szokott kézzel. Annál döbbenetesebb a szerencsétlen emberek sorsa, akik arcuk verejtékével szereztek meg a mindennapi kenyerüket, akiket egyik napról a másikra elszólítottak békés foglalkozásuk mellől, napokon át utaztatva vitték őket egyik frontról a másikra, ahol várták őket az ellenség ágyú- és gépfegyvergyói, a pergőtűz, a szuronyroham. A lövészárkokban pedig a hideg, az eső, a tetvek és bolhák megismétlődő rohama, s az éhség. Senki nem tudná leírni, mit éreztek azok a katonák, akik már az első nap golyótól találva rogytak össze a harcmezőn, vagy súlyos sebesültként napokig utaztatták, és vagy útközben haltak meg, vagy nem sokkal később a fellépő kezelhetetlen szövődményekben.

Akik itt leírták „hadi élményeiket”, még a szerencsések közé tartoztak, bár egy részük felépülve újrakezdte a harcot valamelyik fronton. Döbbenetes olvasni, hogy öt napig feküdt egy sebesült katona a harcmezőn, míg bajtársai rátaláltak. Az oroszok vizet adtak neki és otthagyták. Akkor még volt valamelyes lovagiasság a harcoló felek között. Ma már „nem hagynák szenvedni” a sebesült katonát!

1916 nyarától megszűnnek a „Berta nagyságos asszonynak” szánt írások, helyettük a román hadsereg kiszorítására érkezettek aláírásai jelennek meg, legtöbbször megköszönve a jó ebédet, vacsorát, a pihenési lehetőséget, a kedves fogadtatást. („Háromnapi koplalás utáni mesés vacsoráért hálás köszönet és kézcsók. Dévay István őrmester”) Sok a német császárság különböző területeiről, olykor Berlinből származó német aláírás is, bizonyítva a német hadsereg szentgyörgyi jelenlétét. A vöröskeresztes kórház működését ellenőrző katonai, egyházi és civil szervek tagjai is itt hagyták kézjegyüket. Két névsor van a füzet végén: az ápoltak névsora és az orosz fogságból 1918 március végén itt megpihenő hadifoglyok névsora, akik közül Gehferter Juhász József (Borsod megye, Mezőkövesd K.u.K. Inf. Reg. No. 60, 10 Kompanie 4 Zug.) egy hosszú versben írja le a fogságuk döbbenetes történetét. Terjedelmi okok miatt csak 38 ápolt bejegyzését tudjuk közölni a mintegy 120 katona „emléknek” szánt írása közül, de úgy véljük, ezek is hűen tükrözik az első világháború poklát megjárt katonák sorsát.

*

1. VI. 914-év augusztus havában történt meg az általános mozgósítás, és én mint tényleges már készen vártam az öreg katonákat, és mikor ők is kész voltak, akkor együttesen indultunk a haza védelmére, ahol több ütközetben vettem részt a 3 hónapi harctéren lévő időmben. Okt. 26-án, egy srapnell darabtól a jobb kézen megsebesültem és mint sebesült kerültem a szentgyörgyi kórházba, ahol a jó ápolásból nekem is kijutott, amelyet nagyon szépen köszönök a jó ápolónóimnak, de főképp a nagyságos asszonynak, aki az én ápolónóm volt, és a sebesültekhez egy olyan jó lelkű ápolónő volt, hogy én már több kórházban voltam, de én egy ilyen jó ápolónőt a sok kórházban nem találtam, azért a jó ápolásért isten fizessen bért, mert én egyebet ugysem adhatok. Kezeit csókolja

Barabás Károly

2-es gy. ez. 16. sz. beli tizedes.

1915. jan. 10-én.

2. A Rohatyni ütközet, mint már köztudomású dolog, számunkra nézve balul ütött ki, mivel jobb és balszárnyunk, a közép előzetes értesítése nélkül vonult vissza, s így körül voltunk véve úgy, hogy csak a kör áttörése után tudtunk menekülni. A harmadik századnál egy bécsi fiú volt – mint hadnagy –, aki egy kukkot sem tudott magyarul. A faluban menekülés után, azaz közben találkoztunk, és a mi hadnagyunk, aki magyarul egyáltalán nem tudott, (legalább úgy mutatta) elkezdte kiabálni: „ne félni magyar”, „ütni a muszka”, „futni gyorsan”, „lőni muszka, de ne hagyni engem”.

És közben az áttört körön keresztül szerencsésen megmenekülve, egy erdőbe értünk, ahol én kérdeztem: „Ugye megmenekültünk?” Mire ő azt felelte, hogy „mek”. A halálfélelem magyarul is megtanította.

Sepsiszentgyörgy 1915. január 7.

Kis Kálmán.

3. Visszaemlékezés Galicziába 1914 évről.

Október 16-án indultam a harcmezőre hat heti erő feszítéssel kitarítottam a vad muszkával szemben, néhányat elküldtem a másvi-

lára, míg végre egy bolondos golyó eltalált és a balkaromon megsebesített november 25-én és akkor elszállítottak Ungvárra, onnét Brassóba kerültem míg végre idehosztak Sepsi sz.györgyre. Mindenhol a legjobb kezelésbe részesültem, de mégis legkiemelkedőbb a Szentgyörgyi Nagyságos Asszonyok és a Nagyságos Titkár úr őszinte szívbeli ápolások, itt mindnyájan akik az ő kezeléseik alatt vagyunk csak bámuljuk az ők szíves fáradozásait. Különösen az Erzsike nagysága és a Kelemenné nagysága, akinek a kezéből az ajándék sem ritka, kitartanak legjobban későn s korán talpon vannak betegek mellett.

Ezekért a szíves fáradozásokért szívemből köszönetet mondok és a Jó Isten áldását kérem mindnyájokra.

Egy somogyi öreg honvéd Toth János, Attala

1915. január 25.

4. én maras torda megye nyárádselyei lakós Vass József a marasvásárji huszanketedik honvéd gyalogezredel én is elmentem istenbe vetet bizalommal agusztus huszanketögikín galicijába, ahol találkoztuk is minyár az elenségel. Onét hála a jó istenek épen megszabadultam ojan szenvedésekel, amiket le írni nem lehet, de ez még nem vot semi sem eljutotuk a Kárpátokra, ahol én is a bal válamon megsebesültem, onét elhoztak Debrecenbe két hét elteltivel Brasoba onét sepsiszetgyörgyre, ahol a Kelemené nacsága ápolásába részesültem

5. Háborus élményeim egy ütközetben.

1914 augusztus 1-én történt általános mozgósításkor bevonultam katonának.

A többek között augusztus 5-én tűzharcba jutottam Galiciában Monoszterzicska községben lévő 32 zászlóaljából álló orosz ellenséggel szembe. Én a mi csapatunkba telefon és távirásznak voltam felszerelve. Ennek alapján mindig a parancsnokom mellett kellett legyek. A mi erődünk 12 zászlóaljából állott. Felfejlődése esetén nekem is össze kötései szolgálatot kellett teljesítsek. A mi századunk egy rengeteg sűrű erdőbe jutott. Én a százados ural az egyik szakasz mögé voltam elhelyezkedve. A harc kezdete a reggeli órákban volt. Első szolgálatom az volt, hogy a jobbszárnyon lévő szakaszt a balszárny meghosszabbítására átt hívjam. A mikor mentem retenetes helyzetbe jutottam. Mert

egy közben eső szakasz tévedésből rám tüzelt. Pedig hangtávolságra voltak töllem, de oly sűrű volt az erdő, hogy nem láthattak engem. Én teljes erőmből kiabáltam, hogy saját. De a sok puskaropogásba ők sem hallották meg. S így a nagy golyózáporba 300 méter utat kellett megtegyek. Hol mégis az irgalmas Isten átsegített. A tüzelés továbbtartott, s mikor a szakasszal mentem vissza 12 ember megsebesült. Onnan délelőtt előre nyomultunk a községbe. Ott ismét ránk tüzelt a 23. ezred egyik százada. Ott valamennyire védhettük magunkat. Behúzódtunk a házak közé. De engem a százados úr felküldött egy sertésöl fedelére, hogy onnan zászlóval jelezzem, hogy sajátunk. Ahogy felmentem, pár perc múlva át lőtték a zászlórudat, elis törött. Én is szinte ott maradtam, alig tudtam lecsúszni a fedélről. Eközben az ellenség a nevezett községből visszavonult, a gyalogságunk a tüzelést befejezte. A tüzérésünk több ideig tüzelt, mert az ellenség egy hegyen át vonult vissza. A századok összegyűltek, azt gondoltuk, hogy majd étkezésünk lesz, a menyiben már két nap óta nem ettünk volt. De az ellenség visszaverésének öröme az is elmaradt. Felfejlődünk újból, és délután üldöztük tovább az ellenséget. Ők ellen támadást tettek egy erdőből. Ez volt aztán az igazi harc. Nekünk nem volt tüzérésünk. Ők meg ahogy mi a nevezett hegyen átléptünk, tüzérésgyi tüzellel fogadtak. A gyalogságuk is egy erdőben volt elhelyezve. Nem is tüzelt ránk a gyalogság, míg az erdő széléig nem értünk. A mi századunk azt a feladatot kapta, hogy az előttünk lévő ellenséges tüzérést elfoglaljuk. Be is megyünk az erdőbe. A század rajvonal lefeküdt az erdőn átt vezető ut mentén. A századtörzs a százados úrral elmentünk, hogy tájékozódást szerezzünk, hogy lehetne jobban megkeríteni az ellenséges tüzérést. Elértünk egy alkalmas helyre, ahonnan engem a százados úr visszaküldött, hogy a századot oda vezessem. Elis mentem, de a századot nem kaptam ott, mert addig valaki bevezette a tűzbe. Visszamentem és jelentettem a százados urnak. Mire azt a választ kaptam, menjek keressem még egyszer, mert nem jó helyen kerestem. Újból elmentem, de akkor sem találtam meg. Visszatértem de már a százados úrékat sem találtam ott ahonnan elküldött volt. Ez már ismét rettenetes volt nekem, teljesen egyedül láttam magam. Megbujtam egy fa mellé, hogy védjem magam. Közben állandóan figyeltem, hogy hátha meglátnám a százados urékat. Egyszer csak valami füttyhangot hallotam, nézek jobbra-balra s megláttam őket hol vannak odamegyek, és

együtessen kimegyünk az erdőszélére, és onnan beláttunk egy nagy völgybe, ahol vagy 300 muszka menetelt. Mi a századtörzs ötön rájuk tüzeltünk egy-egy tár töltényt. Persze, hogy szétugraszottuk őket. De arra mi is beszüntettük a tüzelést, és mentünk vissza arra hol bejöttünk az erdőbe. A mikor oda értünk ott találtunk egy saját tiszthelyettest, vagy 15 emberrel. Továbbacska egy őrnagyot vagy 40 emberrel. Azt mondja az őrnagy úr, hogy menjünk be a tűzbe. Én addig elmentem ki az erdő szélére, hogy nézzek ki a sík terepre, és megláttam, hogy a mi katonáink mind vonulnak vissza. És az útjukba az ellenséges strapnel mindig a rajvonalba csapódik be és 3-4 ember mindig elesik. Visszalépek és mondom a százados úrnak, hogy a tűzbe ne menjünk be, mert a mások már mind visszavonultak, csak mi vagyunk itt. Tudja Isten de az őrnagyúr mégis bement és egy pár perc múlva alig tudott visszaszaladni vagy 10 emberrel, a többi mind ott maradt. Minket is majd elfogtak. Visszavonulásunk alkalmával kénytelenek voltunk befeküdni egy fedezékbe, ahonnan sötét estig távozni nem lehetett, mert úgy belőtték az oroszok magukat ránk, hogy mindnyájan ott maradtunk volna. Így dec 2 órától este 7 óráig folyton tűz alatt voltunk. Este tovább folytattuk a visszavonulást. Beértünk abba a faluba, honnan kivertük az oroszokat. De amire mi beérkeztünk, már az oroszok elfoglalták. A községen átvezető folyó hídja felé közeledtünk, hogy ott átmenjünk, de amire mi odaértünk, addig az oroszok már hídőrséget állottak, ahol nekünk át kellett menni. Ez kora reggel volt, még nem volt megviradva, s hozzá nagy köd is volt. A hidat megközelítve vettük észre a hídőrséget amely 70 emberből állott, rögtön ránk tüzeltek s amíg 50 lépésnyire visszaszaladtunk 8 bajtársam esett el mi 15 öttön bele ugrottunk a vízbe és azon valahogy átjutva megszabadultunk és úgy folytattuk tovább az utunkat míg aznap este utol nem értük a csapatunkat. Sok ilyen és még nehezebb ütközetet átélve végül megsebesültem én is az uzsoki szorosnál a Kárpát hegységen. Végül idekerültem, hol a nagyságos asszonyom nemes lelkű jó ápolásába részesültem. A melyet a végtelenségig köszönök a nagyságos asszonynak és hálás emlékekkel maradok

Bernád István honvéd

Sepsiszentgyörgy 1915. II. 24-én.

6. Néhány szó az 1914 dik évi háboru történeten a mi velem történt Bátor vagyok le írni. Megkezdődött az általános mozgósítás, azt hitem, még máskor is hallottam hírét a háborúnak, hogy csak komédia ez az dolog. De elkövetkezett egy pár nap alatt, hogy nekem is mint honvédnak be kellett hogy vonuljak. 1914. augusztus hó 1 jén. Elbucsuztam a kis családomtól, Szüleimtől, és Szülőfalumtól, a hogy elhagytam az szülő falumott nézegettem vissza, hogy még vajon valamikor fogom végigsétálni az utcáit. Elbucsuztam a Feleségemtől nem hagytam semmi különöst csak hogy viseljen gondot a kis családomra. Nekem is írjon levelet, ha lehet ne felejtse a nevem hogy ha igazán szerett. Ezel el érek az felszerlési állomásra. De hát annyian vagyunk az jelentkezéskor azt hittem hogyha minden állomási felszerelésen ennyien vagyunk megfogjuk hodítani az egész Európát. De elkerül a dolog felkel szerelni egy része kapott szép sűrke ruhátt a más része a kitt gyengének [...]

Néhány nap mulva eljön az az ora fel kel szerelni az vonatra Sok civilizáló volt, sirtak jobbra balra montam ne sírjanak mert még mind épek vagyunk. Sirhatnak még eleget mikor nem halják hirünkett. Be szálunk a vonatba meg is indul nemsokára. Szépen halattunk a harc tér felé, nem volt seholy sem kiszálás, sem beszálás mert a jegyet mind Galicziába váltottuk volt. Szamborán tul az 5 dik vagy 6 dik állomáson leszáltunk Lemberg felé meghallottuk az ágyú lövést montam azoknak a kik közel voltak hozám: Ne búsuljunk fiuk nagy ünepünk lesz biztosan király születés van és az is lesz ezután minden nap. Bekövetkezett a vadászat szemben a muszkákkal. Mi is lőttük őket, őket is mi. De hát egyszer ők is lőttek minket, minket is ők. A többek közt ellöttek egy jó barátomat akivel összeegyztünk volt, hogy soha se hagyjuk el egymást utolsó csep vérig el voltam tőle 10 lépés távolságra hozza szoltam de ő nem szolt hozám. Néztem nem is mozdult. Ez allatt elkiálcsa a Százados ur: előre, el is vonultunk 50 lépésnyire. De a kolegám csak ott maradt Anyyra megharaguttam az kibeszélni nem lehet puskaropogás közt és szurony fel tűzve haladtunk előre, elértük a muszkákot akik közül elfogtunk 21 gyet, ez még agusztus havában volt. Kiseb ütközetekben többször voltunk szeptember 6-ig. Akor ropant nagy ütközetben voltunk. Olyan Kisaszon napját értünk hogy olyant nem kívánok senkinek hogy érjen sok volt a sebesült és az hallott. De ropant sok volt a muszkák között a halott. Halomra

állott a földön a muszka mag. A többek közt megsebesült a százados úr a jobb lába volt át löve. A töbi tiszték küldték magyar országra a korházba, de ő azt mondta, az ilyen sebel szégyen vissza jönni, neki ilyen 10 kell. Bekötözött lábbal libiczkelt, hol fen álva, hol térden kukerezet olyan ágyútűzben meg fegyvergolyó záporban voltunk, hogy kibeszélni nem lehet. Másnapra kerültünk egy nagy vizen túl és ott egy szapner elütötte, meghalt. Maratunk egy őrmestere. Nem sokára elrendelik a visszavonulást. És menekülés ki merre tud idegen századhoz kerültünk 5 ön, nem tudtuk merre van a századunk. Másnap feltaláltuk, uj támadás adta elé magát, sok áruló került a civilek között. Egyszer elrendelik az előnyomulást és a falu felgyújtását. Azt mondták civilt muszkát mindent ben kel sütni. Volt is sült hus elég. Nem sokára elrendelik az általános vissza vonulást és vissza is vonultunk egész Magyarországra. Örvendettünk hogy most vége van a háborúnak. Mert töltént rejts volt üritetünk és úgy vonultunk Galiczián keresztül de volt keletje a torzsának meg a krumplinak. Magyarországra kerültünk. Kis beleznán tul egy hegyen elrendelték hogy fegyvert tölcs megint, mondtam a társaimnak, hogy talán megint király születése lesz nem a háború vége ez volt Szeptemberben. De hogy fegyver tölcs volt annyi kolerás került az emberek közt, hogy azt hittem még a fegyverek is megkolerásodnak. Nemsokára elértünk csontosra, azt mondták nincs messze a muszka. Meg is találtuk Fenyves völgyben. Meg is birkóztunk derekasan velük visszavertük Galicziába abba a tetű országba. Elérünk Turkába szerencsénkre fedél alatt háltunk az egyszer csak, hogy jól éreztük magunkott. Csak az hiányzott, hogy lett volt bokáig érő hó októberben és nem nem kaptuk a krumpli fészkeket a hóba. Itt tartózkodtunk 4 nap mert az hidat felrobbantották volt az oroszok. Aztán mentünk tovább utánnok 60 kilo méter mire taplicza nevű községben a jobbra térő völgyben találkoztunk megint a muszka komákkal 3 napi harc után el is értünk egy faluba, ahol hat napig tartózkodtunk nagy tűzben voltunk nappal a fedezékbe éjel egy részünk a krumpli sütő kemencékett őrizte jól vigyáztunk mindenre. Kivált az előléptetésben mindannyian részesültünk. Mindenki aki csak élt és itt volt megkapta az ezredesi rangot de nem csillagokban hanem tetűkben. Hetedik nap elrendelik a visszavonulást mert nagy erő jött velünk szemben. Hajnalkor megindultunk vissza felé elfoglaltunk egy kis magaslatott ott voltunk tűz fen tartani, míg az ezredek visszavonulnak.

Délkor ellenséget láttunk tüzeltünk 18cz százra nem is halataok felejünk azon a részen a muszkák Nemsokára azt haljuk hogy vissza vonulni fel kelünk a fedezékből és azonal oldalból ösztüzet kaptunk közlöl egy megsebesült közlölünk Mi megfutamottunk a közeli erdőbe és azon vonultunk keresztül, másnap egy patakon jöttünk vissza felé ott maradt volt 6 ágyú sajátunk és lőszer kocsink. Vizsgálgattuk őket egyszerhát csak a hátunk mögött van a muszka. Ránk tüzeltek sokan voltak mi csak 4en négyen voltunk másodmagammal elfutam 2 falumbelít elfogtak egyik meg is sebesült. Nem sokára megtaláltuk az ezredünkét és vonultunk vissza. Turkán túl egy magaslatot elfoglaltunk és ott vártuk a muszkákat 3nap. ekkor mi is segítséget [kaptunk]. De mikor vonultunk előre a mi századunktól két szakasz tartaléknak maradt, a harmadik szakasz tölünk balra volt az előnyomulás közben elfoglaltunk egy kis magaslatot, a muszka velünk szemben volt egy más magaslaton közből egy patak inett tüzelünk a muszkákra regeltől. Délután 2 óráig akor fehér zsebkendőt lobogtataok, azt hittük megatáok magokatt, megindultunk szuronyfeltüzve feléjük. 20 lépést mentünk volna előre. Akor adig nem löttek azután sűrűn kezdtek szórni reánk az ösztüzet. Megfutamodtunk velök szemben, elesett a sapkám három nap hajonfejt jártan. Be érünk egy patagba a főhadnagy úr elkiálcsa a szakasznak egyik fele előre a másik meg tüzel amikor az a fél lefeküdt és tüzelt, megint a más rész haladt előre így közeledtünk a muszkákkal szemben. 20 lépésnyire voltunk csak amikor szünetelt végre a tűz és megadták magukat. Ugy akartam, hogy legalább egyet agyon üsek a fegyverrel de a főhadnagy úr nem hagyta. Ekkor a méreg majd megölte az ösztüzet, aki csak magyar volt. Megjegyzem elé vonuláskor voltunk a szakaszban 48 an, és amikor elfogtuk akkor 34-en a többi eleset és megsebesült. A muszkák közül elfogtunk 156 ot. Ezután nem voltunk tűzben egy hétig, mert a muszka vonult vissza és ezen a héten elfogtunk egyszer 21 muszkát, megint 8cz 2 kozák járórt és 2 sebesült vivött De nemessze volt a muszka főerő. Hadnagy úr elküld felderítő jár őrnek 14en. Amint mentünk eltévesztetem a csapatom én egy kiserdő szegénél balra tértem a többiek jobbra. Kerestem kiáltani nem mertem. Rátalálók egy muszka előfigyelő őre. Setétbe mozdítom térden állva a két könyökére támaszkodva aludt felébredt megismertem, hogy muszka a fegyverít elvetem és Nekem mutogatta merre van a csapatya elkísértem a százatthoz. Akor a főhadnagy úr megnevezi a járór csapatot hogy

milyen irányban van menetközben találkoztam megint egy jár ör csapat a kivel szintén egy irányban tartottunk és találkoztunk a többi társaimmal azok rátaláltak egy nagy kozákcsapatra nem mertek rájuk tüzelni hogy találkoztunk ekkor többen lettünk Rajvonalat csináltunk 26 az erdőbe közel a kozákokhoz akik egy csoportba voltak az erdő közt egy kis mezőbe, de sűrűn kezdtük adni nekik az ösztüzet. Roppant sok elesett közülük és a lovak közül is menekült ki ahogy tudott. Szambora körül nagy ütközetünk volt 6 nap alatt nem tudtuk megmozdítani őket, elszakították a mi rajvonalunk balszárnyát és visszavonultunk egészen úszokig. Eközben többször voltunk tűz fen tartani a míg a vonatunk hallatt előre. Tiankin túlfelől éjjel után 2 órakor tüzet kaptunk a tüzelés tartott 1 óráig akkor mi is elfutotunk meg ők is visszafutotak azután ara a részre sok ágyu golyott elszortak hiába. Vissza huzottunk Fenyvesvölgyig, ott tartozkotunk 1 hétig. Onan átvitek Zemplén megyébe november 23. De 24-én megint nagy ütközetben voltunk. Itt megsebesültem dél tájban haslak fekvé ahogy lőttem a jobb vállamon kaptam a sebet. Másfelé menekülni nem lehetett ha megsebesültem is csak előre. Nemsokára bekerítetük a muszkákat kik közül elfogtunk 1100-at, és 70 darab lovat konyhákat és monicziott és megszabadítottunk a mi katonáink közül 415 öt kik fogjok voltak. Akor láttam fegyverrel való verekedést amelyik mit megfoghatott aval ütötte a muszkákat, mert mérgesek voltak 6 nap nem ettek a fogságban.

A faluba hogy bejöttünk, bementünk egy házhoz, hogy a társam a sebemet jól bekösse, mert vérezett. Ahogy beme gyünk az udvara meglátjuk hogy ott van 4 muszka 1 kozák és két ló rájok foktuk a fegyvert és megatták magokat én vezettem a lovakott. A társam kísérte a muszkákatt.

Elhagytuk Taksányt, a jobbik lovamott elvette egy had aprod örmester, adott érte 6 magyarka szivaratt és 2 sült krumplitt. A másik lovamra fel kuporottam és ugy utaztam Ugorig. Ott a hadosztálynál azt is elvették, bekerültem a kórházba Ungvárra és ott megfosztottak a rangomtól és ott voltam 5 nap onan eljöttem Brassóba, ott is voltam egy néhán napig. Egyszer földieim jöttek a kontinba ki vittek eltöltötünk 2 ora időtt az örmester úr megirigyelte és nekem a kihalgatást elrendelte. Meg is lesz a kihalgatás a törzs orvos ural szembe aki németül három napal megbüntete, de én azt nem értettem. Kérdem az örmester urat hogy mit kaptam, azt mondja 3 napot, he de

megharagudtam, hogy miért nem 3 hónap milyen jól eltelnék téiben a fődél alatt. De még nem telt le majd lesz idő 1915-ben, még él akinek le kell hogy tölcse. Ezzel eltek Sepsiszentgyörgyre a veres + kereszt kórház egyletbe. Ahol egy ápoló nő megkérdezte tiszta ruhára kinek van szüksége. Tiszta ruhát és tiszta ágyat is kaptunk, ahol nagyon jól éreztem magam a tisztaságban a jó kezelésben és a jó életben. Amit igen szépen köszönök az összes nagyságának, hogy mint gyerekeket úgy kuráltak és gondoztak. Köszönöm szépen Öllvösné nagysága, hogy a kedvünkér mindent megtett, hogy bennünket, még a moziba is el vitt! Köszönöm szépen Kelemene Nagysága, hogy töb friss olvasmánnyal megajándékoza a mivel is könyeben Töltötük magunkat ebben a kórházban. Nem resteleték közöttünk dolgozni, sok pénz érő adományokott közöttünk ki osztani. Ha mi szenvedtünk a háborúba, magok se restellik ápolni a betegetek a kórházba. A szakácsnékről is többször megemlékszünk mert sokszor jó levest főzött nekünk sziveseben menönk a harctére ha ő is velünk eljöne konyhástól

írta Székely Udvarhely m.

Zetelaki Kállai József

22-es honvéd 2 zász 8 századbeli.

7. Rövid emlékezés a Kárpátokban töltött napokról.

Tisztelettel emlékül a nagyságos Asszonynak.

Mimkor Zágrábból elindultunk igen szép és jó idő volt február 19én 1915 (ben)

Mi azt gondoltuk, hogy a Kárpátokban is olyan idő lesz, de amint Fenyvesvölgyben kiszálltunk a vonatból, hát már ott bizony felkellett venni a katona köpenyt, mert hideg volt, de itt még tűrhető lett volna. Hanem amint a kies völgyön keresztül értünk és az erdőből kiértünk, hát mintha a világot kettévágták volna egyszerre nagy szél és hófúvás fogadott bennünket. És már későre járt az idő és a helek már mind elváltak foglalva és azért mégis akadt helünk, mert egy tréniálló padlásán háltunk, de az ojan volt hogy reggelre betemetett bennünket a hó. De mi ezzel nem törődtünk, mert mi tagadás elvontunk fáradva. Tehát itt megháltunk és másnap megint marsoltunk tovább, és végre megtaláltuk az ezredünket egy faluban és itt meghálva folytattuk utunkat közelebb az oroszok felé Február 27-én mentünk fel svarm

liniába de nem volt támadás egyik félről sem. Voltak ugyan apróbb támadások de a nagy hó miatt nem igen mozgott egyik fél sem.

Végre megunták az oroszok a nagy nyugvást és elkezdtek nyugtalanodni, de mi megnyugtattuk őket. Maradok hálás üdvözlettel

Szabó Lajos infanterie Regiment No 14

8. A galíciai harctéren egy alkalommal, kb. szeptember hó végén (a napra nem emlékezem) csapataink egy kelet-nyugat irányba húzódó magaslatot tartottak megszállva. A magaslattól északra nagy terjedelmű lapály terült el amelyen kisebb nagyobb községek, erdők, legelők stb. voltak láthatók. 36 órai várakozás után egyik erdő szegélyén feltűnt egy ellenséges rajvonal, s nyomban meg is kezdődött a kölcsönös tüzelés. E közben mi 38-an (a 12. század egy szakasza) hátra lettünk küldve egy másik magaslatra, az esetleges visszavonulás fedezése végett.

Amint a kijelölt helyre megérkeztünk, beástuk magunkat és vártuk a további fejleményeket.

Pár órai tüzelés után csapataink rohamot intéztek az ellenséges rajvonal ellen, s kis idő múlva mindkét részről óriási kézitusa fejlődött, s végeredményképpen az ellenség futva menekült s csapataink eltűntek az erdőben.

Délután 5 óra körül egy főhadnagy tartott felénk 14 emberével s amint odaért felszólított minket, hogy csatlakozzunk hozzá és menjünk át arra a magaslatra amelyről csapataink a rohamot intézték. A két magaslat között egy község terült el amelyen áthaladva felmáztunk a jelzett magaslatra s éppen előőrsöket akart a főhadnagy úr kiküldeni. Midőn az estéli homályban feltűnik egy rajvonal, amelyik nyugati irányból felénk közeledett, azonban nem lehetett felismerni, hogy ellenség e vagy saját csapat. Az idő rövidsége miatt ott helyben voltunk kénytelenek rajvonalat alakítani s fekvé vártuk a fejleményeket. Amint kb. 50-60 lépésnyire közeledett a rajvonal a főhadnagy úr 3szor így szólt: „állj, ki vagy”?! s mivel feleletet nem kapott „tüzelni” vezényelt. A kölcsönös tüzelés megkezdődött. A terep azonban oly kedvező volt, hogy fekvő helyzetben az ellenség nem látott minket. De viszont mi sem láttuk őket, s így tüzeltünk kb. egy fél óráig, persze egyik részről sem történt haláleset, vagy sebesülés. Kis idő múlva jobboldalt gépfegyver szólalt meg. De nem tudtuk, hogy a sajátunk vagy ellenséges.

Erre mindnyájan felemeljük a fejünket s nézünk jobbra-balra és akkor vesszük észre hogy főhadnagy úr és a legénységének nagyobb része már nincs sehol, csupán 9-en tüzeltük még.

Nagyon természetes erre mi is felugráltunk egymás után és szaladtunk a már jelzett község felé. E közben az ellenség is elnémult. Mi beértünk a községbe, ott megháltunk a nélkül hogy tudtuk volna tulajdonképpen mi is történt. Egész éjjel annyira izgatottak voltunk és annyira drukoltunk, hogy a velünk volt tizedes egy órai felváltással szállásunk ajtaja elé őrt állított.

Reggel amint felkeltünk összeszedtük magunkat és indultunk csapatunk felkeresésére. Útközben talákoztunk a főhadnagy úrral s tőle tudtuk meg, hogy a kérdéses gépfegyver a miénk volt amitől elszaladtunk. De a mitől viszont velünk egyidejűleg a muszkák is elszaladtak.

Sepsiszentgyörgy 1915 febr. 20

Hamar Imre honvéd.

9. A gallicizai harctéren történt a mire még mindig visszaemlékezem. 1914 szeptember elsején megérkeztünk Szaniszlóba félnapi pihenés után allárórjiba indultunk a kozákokkal szembe. 4 óra után tallákoztunk a mi huszár járőrünkkel, azt a hírt hozzák, hogy vonuljunk vissza, mert egy ezred kozák jön velünk szembe. Mivel mi csak ezeren votunk és a kozákok négy ezeren meg otuk a parancsra a kerekeket és Szaniszlóig meg sem álltunk öste kilenc óra volt mire vissza értünk lihegve mert nagy meleg volt ot megháltunk és másnap este indultunk Hallicsba odaértünk másnap délbe ott táboroztunk. Kint már javába szólt az ágyú, de a púska ropogás még nem hallatszot oda. Ott vártuk a további parancsot, hogy előre é vagy hátra a vizen túl voltunk azt hiszem a szán fojó volt egy nagy vashídon mentünk át éjel 3 órakeriadót avirálnak az egésznek át jötünk a nagy vashídon, de már akkor a híd el volt látva babával az ütközetben lévő ezredek is mind jöttek át ahogy csak tudtak, mert az ötszörös túlerővel szemben nem ütköztek. Mikor mind át voltak csapataink vonulva a mi utászaink a nagy vashidast felrobantoták és Halicsban volt egy nagy magazinuk és azt is felgyújtottuk, hogy muszka kézre ne kerüljön. Halicsból mi mig jötünk hol itt holl ott kerestük a muszkát mig végre megént rájuk akadtunk. Vártuk őket, végre megláttunk három kozák járórt. Azokra lőttünk 100 lépésről. Észrevették a hegyen lévő muszka tüzérség, hát

ágyúval kezdtek nekünk sortüzet adni, de mivel nekünk népfelkelőknek ágyúnk nem volt, megint rossz helyzetbe votunk, amiért nagyokat káromkodtunk, hogy nekünk ez nagy szégyen, hogy minket örökké visszavernek. Az is lett a vége, az őrnagyunk lóháton minket ott hagyott, mert mi a lóval nem értük, de azért mi is utána fútünk, de mind e melet a futásunk még így is egy kicsit megvigasztalt, mert mikor a futásnak vége volt otómobilt fogtunk el egy muszka tiszt vot rajta és a sofőr, még sok aranypénz, s 5 bomba.

Még az előbihez egy hasonló ütközetünk volt egy falutól nyolcszázlépésre tüzeltünk a muszkákra csak mi a muszkát nem látuk mert ők a faluból lötek és mi pedig a sima rétről mi csak a házat céloztuk itt is kevés volt és a muszkán a dsokitésnak [?] a futásal győzhetünk. Ezután a koréla beütöt közénk és visszajötünk mezőlaborc mellé Lubkovra. 7 napi pihenés után megint előnkbe vetük az utat, míg végre Kirot mellett egy kis falu szélén három napot az árokban ültünk mert rezölvák votunk de bizon rossz mulatságunk vot, mert tölük 20 lépésre a lovak párosan döltek ki a hámból, mert a muszka szrapnél mindig oda csapott be és a fejünk felet egész fákat szagatot szét és közöttük is halot és még sebesült is vót. Inét már nem volt mere futni, az őrnagy úram is a híd alatt ült három nap. Inét a századunkat patrolba kiküldték ahol szintén srapneleső követe századunkót. Atól még megmenekültünk, akkor nagy golyózaporba került az egész zászlóaj. A századparancsnokunkot a karján löték át még 10 ember sebesült. Október 16-án megint ágyútúz alat voltunk egész nap megszakítás nélkül jöt fölötünk a nap, szél eső. Délután 4 órakor közénk csapott a szrapnél és kettő meghalt nyolcan megsebesültünk. Én is kaptam három sebet, így kerültem a Kirofi kórházba, ahol a padlón pihentem. Vótunk vagy ezeren. Másnap jött 70 szekér. Mi nehéz sebesültek szekére ültünk úgy utaztunk két nap nagy keservesen és étlen míg végre megérkeztünk a Zagrói állomásra este 11orakor beraktak a marha kocsiba és úgy utaztunk nakínok közt a mocskos kocsikban. 19-én reggel elértünk Rimaszombatra és ott kiszáltunk 140-en, mert a másokat tovább viték és itt egy napot és egy éjet töltötünk inét megint vonatra raktak és Gömör megyébe viték veres kereszt kórházba. It négy hetet töltöttem. Nagyon jól telt és jól kezelt az orvosúk, doktor Hencz Húgó kinek hűséges ápolásáért mondok köszönetet. November 20-án kaptam négy hét szabadságot. December 18-án lejárt a szabadságom és jelenkeztem

a kórháznál. Kikütek a századomhoz barcza Rozsnyóra és onét megint az orvosuk megvizsgált és kórházba utalt. Így kerültem Brassóba Faiparisiskolában 3 hetet tötöttem. Január 13-án Sepsiszentgyörgyre kerültem. It már igazán jól éreztem magam. Csak annyi volt a baj, hogy kevés időt tötöttem itt. Így hát köszönetet mondhatok húséges ápolónéknak, Dr. Kelemen Lajosné Naccságának

Sepsiszentgyörgy. 1915

Kónya Ferenc őrvezető

24 honv. gyalogezred 9század.

10. Megsebesülésem története.

(1914 december 24-én karácsony napján)

Sűrű sötéttséggel köszöntött ránk a ködterhes éjszaka fenn a duklai erdős hegyekben, s a járőrök mind azzal a nem éppen kellemes hírral tértek vissza, hogy a hatalmas orosz erő bekerítette kicsiny lelkes honvéd csapatunkat. Itt csak egy sikerrel végrehajtott éjjeli roham segít, volt az általános vélemény. Parancsnokunk tehát a következő parancsot adta ki: Egy sorsolással kijelölendő kisebb csapat, mint elővéd járőr az ellenséget megközelíti, kiugrasztja őket a lövészárokból s a főcsapat pedig rohamra megy.

A sors engem jelölt ki az elővéd parancsnokául s megindultunk. Mentünk, mentünk csendesesen, mint valami halotti menet, csak néha néha roppant lábunk alatt egy-egy száraz ág. Hátra pillantottam, jönnek-e az embereim a hátam mögött. Hopp!! Egyszer csak egy térdelő alakba ütköztem. A muszka őrszem volt, ki rögtön belém vágta a szuronyát és lőtt, de ugyanakkor már az én kedves puskám is megtette a magáét. Én mellbe löttem őt, ő pedig a jobb combomat fúrta keresztül, és a térdhajlásban szúrt meg. Csaknem egyszerre buktunk fel, azután hatalmas fegyverropogás keletkezett. Mieink „rajta, rajta” ordítással átrohantak rajtam, s én imádkozni kértem, hogy a jó Isten adjon sikert kis hős csapatunknak, engem pedig mentsen ki veszedelmes helyzetből. Különös erővel sikerült a rettenetes kavarodásból négykézláb elmásznom, s a hegyen egyszer csak elvesztve az egyensúlyt gurulni kezdtem és a lent folyó kis patakba zuhantam. A jó friss víz kivette kis időre lábamból a szibbadást és futni kezdtem egy fénypont irányába, amíg össze nem rogytam. Éppen Dukla legszélső parasztházát értem el. A paraszt kijött, ölébe vett és bevitt a házba, hol felesége fájdalمام

enyhítésére tejet adott, amiért igazán nem győztem hálálkodni, bár egy szót sem értettünk egymás beszédéből.

Másnap sikerült egy rossz szekeret kapnom, mely 3 napi rettentő dőcögés után Varanoba vitt, honnan mások 3 nap alatt vonaton Brassóba vittek. Itt két hét alatt annyira javultam, idehelyeztek és soha nem bánom meg a cserét, mert időmet nagyon kellemesen töltöttem ittlétem alatt.

Sepsiszentgyörgy 1915 II/5

*Horovitz Dezső tizedes telefonos őrzetű
Debrecenből*

11. Farkas Farkas népfelkelő

24dik honvéd gyalog 3dik menetszázadánál és megsebesültem a balkezemen Vizoncz határszélen.

12. Megsebesültem 1915 április 10én a Kárpátokban. A Nagys. asszonynek gondos ápolásáért hálás köszönetet mondok kezeit csókolja

*Boér János
32 honv gyalog ...*

13. Megsebesülésem története.

Dúklán 1914 XII/27-én

Mink, azaz egyes honvédek lementünk a harctérre és öt nap gyaloglás után kifáradva érkeztünk a csata térre és mingyár felfejlődöttünk rajvonalba és vártuk a további parancsot, amit egy kis időre meg is kaptunk. Mégpedig az volt a parancs hogy hejbe csináljuk a fedezéket ami elisjöt és rögtön kaptuk a parancsot, tölteni és vigyázunk, hogy ne a saját katonáinkat lőjük, mert most ők fognak visszavonulni, úgy is volt. Végre a hátunk mögött megszólalt az ágyú és mint friskatonák, akik nem tudtuk, hogy mi is az és egy-egy lövés a többi után jött, míg végre a muszka is bekószöntöt nekünk és egy negyed órára már megvolt az is, hogy milyen távolságba lőjünk. Végre már lehetet látni egy-egy muszkát fölalani és előre ugrálni de aki eszt láta, persze rálöt hogy az eleset, vagy talált a gojő nem biztos. Szóval így ment egy egész nap és egy éjel. Regelre már az orosz sereg kapot erősítést és így nekünk visza kellett jöni körülbelül tizen öt kilo métert. És elérkestünk dúklára, ahol szintén hadállást foglaltunk és ottan is nagy ütközetek voltak és nagyon is sokszor. Végre karácsony estéjén háromszor volt szuronyro-

ham amit én szerencsésen átharcoltam és húszonhetedikén este már megvolt az én részemre is öntve a gojó ami bizony el is találta a bal kezem. mégpedig úgy hogy elistörte Én rögtön bekötöttem, és mentem a kötözőbe, ahol aztán friskötést tetekrá és útba igazítottak és úgy elérkeztem Brassoba s négy hét után jöttem szent györgyre. Most pedig várom a felgyógyulásom. Hogy mi lesz az már a jövő titka.

Schuller Gyula

1915 II 27

14. Julius 15/1914-át iotom Magyar országon sétálni ut közben megáltam Szegeden meik eben az üdőben épen a mozgositás történt, más nap rögtön haza akartam utazni de a határ szélin Predialon fel votam szolitva és vissza küdve, és sorozás alat áltam: Oktomber elein bevonultam 24 hon gyal ezred. A négy hónap kikepzésem alat Nagyon meg hültem és a Brassoï Fekete Laktanya korbázban voltam küldve meik egy hónap mulva voltam a Sepsiszentgyörgyi Vörös kereszt korbázba küldve: A meik ezen az üdön közt nagyon iol eresztem magamat mikor látom a tisztelt apolo Nöket olyan szivesen lásák a betegeteket különben a tisztelt nagyságos aszont látom mindig egy külön tiszteletet atam. A sepsiszentgyörgyi Vörös kereszt korbáz igazán emlékül fog maradni meik egy igazi magyar erzeget kaptam Kerem a tisztelt Nagyságosaszont ne vegye számban a sok hibáimat mert nagyon gyengyen gyakorolom a magyar nyelvet.

Maradok tisztelettel, kezeit csokolom

Sepsiszentgyörgy 28 II 915

Bartha Dezső 24 hon gyal ezr. I szak. II század.

15. Katona élményeim 1914 évben

Alig 4 hó és 10 napot töltvén katona időmből, mely időkbén négy ország egy-egy részt bejártam, és ekkor Orosz Lengyel országban Csernova nevű városka környékén órjási fenyves erdők közt egy mocsaras pusztában tűzbe keveredtem. A negyedik lövésre akarván fegyverem beirányítani, mikor egy orosz golyó fejembe tört azon golyó járása elég borzaszto volt, a betörést a job szememen tete, mely operálást követelt a szájpardon át balrol négy fogam és a nyelvem ragadta az állcsontrongálásban is részt vet és azután távozt mint a vilám. Az eset után fegyverem tusára buktam, hová négy fogam és a

vérem ömlött kevés idő múlva felkiáltotam: barátaim, lövést kaptam e szora gyorsan is választ kaptam jobb és baloldali jóbarátaimtól, kik szolitának, jer mász ide köselek be. E szavak után felemelkedtem és el másztam Buzsi barátomhoz, ki azonal is hozzáfogott a bekötéshez, de a tűz anyira volt fejlődve, hogy nem birván ott végrehajtani. Tehát esze beszéltünk hogy mászunk be balra a fenyvesbe mely úgy egy 80 lépésnyire volt. Ezen tervet szerencsésen végbe hajtottuk, hogy beérvén újra hozalátunk a félbehagyott munkához. Alig volt valamennyire elvégezve, már onnan is menekülnünk kelet, mert igen jötek a lövegek, én pedig ara kértem barátomat, hogy adig el ne hagyjon a míg szanitészt nem találunk.

Hátra menvén a fenyves szélin volt három szanitész és köztük egy önkéntes doktor, ki azonal bekötetet a zanitész zugszfürörel, és hordágyat készítetek, azon vitek be az első him [?] placzra, mely éjjeli tiz orakor volt. Azal a bekötésel két nap voltam az első him placzon, másod napján vitek a következő segédherre. És így lassanként egy hét mulva sikerült a Prágai kravanten korházba elhelyezni, hol másod napján megoperáltak. Két hét elteltével elhelyeztek egy veres + korházban és ott igen kényelmes ápolásban részesültem a kedves nővérektől. Öt heti kényelmes ápolás után kéreessel bejöttem a Brassai korházban honan tiz nap mulva a Sepsiszentgyörgyi Vörös + korházban, hol szintén Szives ápolásban részesültem.

Melyért mindig hálás kézcsókot mondok Kelemen Lajosné önnagyságának

Sepsiszentgyörgy 1915 III/15

Ráduly András 2. ezredbeli közlegény.

16. Ezen könyvecskében hálás köszönetemet írom le a Kelemené nagyságos aszonynak

Az ugynevezett 1914 ik esztendőben, mikor megtörtént a mozgósítás én is bevonultam Nagyváradra a 4 ik honvéd gyalogezredhez és onnan szeptember 29én a 7.ik menet századal én is elmentem a harctére és amint oda értünk Homonára egy nap mentünk gyalog és azután következő napon már találkoztunk az ellenséggel és összeütköztünk. Az ellenzékot kivertük a fedezékéből és vonultak vissza felé, mi pedig utánuk. és majd minden nap ütközésünk volt, és történt éjel is összeütközésünk, de mi az ellenséget mindig szorítottuk kifelé a

Kárpátokból és történt oly heves összeütközésünk sokszor, hogy egészen elszántam az életemet, de a Jóisten mindig megörzött a nagy veszedelemben egészen december 10 ig, és akkor megsebesültem a balkezemen golyó által. Csunya vagyis nagy összeütközésünk volt az úgynevezett Rózsadombon és ott sebesültem meg Decz.10-én délelőtt és akor eljöttem a harctéröl. Jöttem kórházba Szropkón erül egy faluba kórházba, és onan megint 4 nap mulva elvittek Debreczenbe 5 napig megfigyelésképen és onnan elvittek Szamosújvárra decz 22 én és ott voltam 1915 február 8 ikáig. Itten nagyon jó gondozásban részesültem. Szamosújvárról pedig elvitek Brassóba, ott voltam 13 napig. Onnan elhoztak Sepsiszentgyörgyre a vörörkereszt kórházba, és itten nem is reméltem amilyen gondozásba részesültem. És ijen jó részesülésem nem volt sehol sem. És ezen jógondozásomat megköszönöm igaz szivemböl a Kelemem Lajosné ő nagyságának. És kívánom szivemböl, hogy adjon a kedves nagyságos aszonynak élete fogytaig mindig jó egészséget a hozzám való sziveségeiért, egyébel nem tudom megszolgálni, minthogy megköszönöm szépen a sziveségeit és maradok hálás tisztelője a nagyságos aszonynak.

*Somogyi Károly, Bihar megye,
Hegyköz Ujlak 915 III/25én.*

17. Emlékül Kelemenné nagyságos asszonynak

Amikor berukoltam julius 26-án és már 28-án elindultunk a harctére és három honapig a harctéren voltam és 1914 október 15-én megsebesültem és 20-án találtak meg saját csapataink. És 18-án egy csapat muszka talált meg és nem bántottak és vizet kértem tölük és adtak és aval elis hagytak engemet és így öt napon és éjen át ot szenvedtem éhen szomjan mer súlyos sebtől nem tudtam elmenni és így bizon már a végső percekét vártam, hogy mikor halok meg mert már ugy elvoltam gyengülve hogy már mozdulni is alig tudtam, csak már sirással tudtam jelezni magamat és így megtaláltak és a kötöző hejre szállitotak. Többet már nem tudok írni, mert nincs idő.

Eszť én írtam 1915 be III 25-én

*Kecskés Sándor
Csongrád m. Szegvári*

18. Megsebesültem 1915-én február 2 az uzsoki szorosnál vívott ütközetben.

Sepsiszentgyörgy 1915 III 25.

*Szabó Géza 83.gy.e 6 sz. tart.
Tizedes Nemcskeresztes Vas megye.*

19. Emlékö Nagyságának 1915 III 31-én

Milán András örmestertől

augusztustól bévonultam elmentem Eperjesre. Felszerellik benünkett banda játtszott és mi vigan mentünk asz alomasra éljen a kiraly, éljen Magyarország és Ausztrja. Hazáert fiuk megyünk. Harcolunk. nem félünk. Eperjesről elmentünk Trembovla-ba Galicijába aztán harcolva sebesülve letem maganosan kigyogyultam 3 napig kis sebnil beteg voltam azután folytón harcban vóltam egész 24.dik februarig asztan jötem kórházba Munkácsra, Debrecenbe és Brassóba. Sepsiszentgyörgyre jötem, jo ápolás allatt.

Nagyonszépen köszönöm a Nagyságáknak jó ellátásáért
Maradok

Millan András 32.v örmester

20. Megfagyot a labám 1915 IIIhó 20-án akor kórházba kerültem Nagybereznára. Otvoltam 10 nap esakor elhoztak Debrecenben ot megint 10 napig voltam és Brassóbol elhoztak Sepsiszentgyörgyre a vereskereszt kórházba. Idejöttem V hónap 20-án a legjobb ápolásban részesültem a Nagyságos asszonyunknak gondos ápolásáért hálás köszönetemet adom csokolom a kezét.

Kovács Ferencz 19 gyalogezred Zágráb
Sepsiszentgyörgy 1915 V 30.

21. Emlékö

A Szegedi 46ik gyalog ezred dicső fiai már az első percben amit dicső trónörökösünk halálának híre után éreztünk, nem volt más, mint az óriási felháborodás és bosszú. Már akkor éreztük valamennyien, hogy azt a kutya szerbeken fogjuk megbosszulni. A tragikus naptól kezdve szinte lélegzet nélkül vártuk a fejleményeket a mozgósítás napjáig. Július 26-án, vasárnap reggel végre elérkezett a nagy nap. E reggelen

kitört a csendes gyűlölet, ami egy óriási éljen riadalomban nyilvánult meg: Éljen a háború! /Halál a kutya vad ráczra!

Július 27-én óriási lelkesedéssel indultunk, este már a szerb határszélen álltunk, ott néztünk farkasszemet Petár ivadékaival. Ez tartott augusztus 25-ig. Közben-közben riogatásul átküldtünk néhány ágyúgolyót. Éjjelenként gyönyörködtünk Belgrád tűzijátékaiban, amit a zimonyi oldalról szolgáltatott Petáréknak a mi dicső Tüzérségünk.

Augusztus 25-én ott hagytuk a kutya rácot, hogy a nagyobb ellenséggel, az oroszral mérjük össze fegyvereinket és sikerült is már augusztus 30-án Rahatyinnál Galicziában szembe állni a híres, a félelmetesnek mondott Muszkával. Határtalan gyűlölettel rohantuk meg őket, valamennyien azzal a gondolattal, hogy minél hamarabb leverjük őket és azután leszámolunk Petár ivadékaival. Vitézül átestünk a tűzkeresztségen. Augusztus 30-át követte szeptember 8. Komarovnál. Itt miután megtámadtuk az oroszot, a bal vállam egy golyó fúrta át. Könnyezve búcsúzunk a vitéz bajtársaimtól. Kórházba mentem. November elsején már újból a Galicziai fronton vagyok. Ekkor már kettős az ellenség. Az orosz mellett ott kell küzdeni a mostoha időjárással. November 24-én, midőn szakaszomat rohamra vezettem, egy ellenséges golyótól balkaromon súlyosan megsebesülve újból kórházba kerültem. Hála Istennek a gondos ápolás segített, és most újból megerősödvé alig várom, hogy visszamehessek a harctérre.

Rendületlenül bízok a jó Istenben, és hiszem, hogy a magyarok Istene már hamarosan belátja, hogy „megbűnhődte már e nép a múltat s jövődöt”

Bíró Bálint őrmester

Cs. és K 46. Gyalogezred 2.dik század.

1915 Április 8-án

22. Megsebesültem április 23 kán 1915-ben a Kárpátokban Csontosnál az oroszok 50 lépésre eléng be jöttek és akkor rohamot kellett intéznünk ellenük. 200 oroszot elfogtung és ott megsebesültem a czombomat átlótték és a nagyságos asszony gondos ápolásáért hálás köszönetemet fogadja. Kezeit csókolja

Bábity Lajos

M.k.h.e. sz.6 Szabadka.

23. Emlékül hagyom az én múltamat és szenvedésemet. Április 10dikén sebesültem meg a bal karomon Malomrét magaslatában. Mi visszavonulásban voltunk és Malomrét mellett a harcot újra föllvetük és 2. rohamban sebesültem meg. Rohamunk végén, ami javunkra dőlt el. Fogságban került 3.500 orosz. Így végződöt a roham és megsebesültem én. Enek ellenére hálás köszönetemet tartozom adni a nagyságos asszonynak a jó ápolásomért és jóságáért. Kívánom sok szerencse és egészséget adjon az Isten, kívánom a tiszta szívből és kezeit csókolja

*Vacz Gáspár 44 reg
a 14 század Kaposvár*

24. Nagyságos asszonyom.

Távozásom előtt kötelességemnek tartom azon anyai szeretetéért és odaadó ápolásáért, amit irántam oly sok ideig tanúsított, forró köszönetet mondani. Szívből kívánom, hogy a mindenható Isten adjon Nagyságos asszonyomnak teljes egészséget és boldogságot önfeláldozó hazafias munkájában, kitartást édes hazánk és a szenvedő katonáink javára.

Sepsiszentgyörgy 1915 július hó 30.

Kozma Kornél

25. Az én Drága Nagyságos Asszonyomnak!

A szeretet templomában egy oltárt emeltem, és annak a közepére a Nagyságos Asszonyom nevét vésettem. Szeretett visszaemlékezés az együtt töltött háborús időkre.

Rommer Luiza

Sepsiszentgyörgy 916 okt 17

26. Emlékül hagyom az én múltamat Nagyságos asszonyomnak.

Először is mikor felmentünk Uzsuban onan föll mentünk Csorbadombra felértünk április 22-én. és már 23dikán kora reggel fél háromkor kezdődöt meg az ütközet. Egész délután 4 óráig tartot. És akkor megint megkezdték és másnap hajnalig folyt. Hat sorosan jött az orosz, elesett első, meg a második mindjárt [...] De mikor a hatodik sorját már ot a drótsövényeknél voltak, mikor az egyet vágott a drótra, az már többet nem vágott rá, de már csak tizenöt lépésre voltunk egymástól. Így folyt le az ütközet. Azután minden éjel volt ütközet. Végül a nagy [...] letem

és így kerültem Május 6.-kán a kórházban. És mostan legyen hála a jó Istennek, most már jobban letem amelyet a gondos ápolásnak köszönhetek És tartozok is megköszönni és meghálálni a Nagyságos Asszonynak.

Kívánom a jó Istentől hogy a jóságáért, az odaadásáért a hazának áldozta magát. Az Isten is álgya meg és segítse. Kívánja szívből egy jó beteg,

Ábrahám Lajos

22 hv. Gya, ezred, 3. Század 1 zászlóaj Maros Vásárhely.

25. Emlékül

A sok Küzdelmejim után megsebesültem viharos és havas Közti magaslaton November 21én az bal lábamon kaptam 2 srapner golyót és onan elszállítottak Nagy Beleznára és onan Ungvárra és Ungvárról Nagyváradra az csapat Kórházban és otan ki vették az két srapner golyót és tetek gumicsövet az lábamszárába és onat elszállítottak az második tartalék kórházba, ottan voltam három hétig, onnan áthelyeztek az 3. tartalék kórházba és ott is voltam három hétig és onan megint áthelyeztek az 4. tartalék kórházba és otan töltöttem napjaim de mán hoszas fájdalmaim után jobban letem és április 8-án újra megoperálták a szárcsontomat, ami romlot volt, kiszedték de jó gondozás után anyira begyógyult, hogy mán Kérésem folytán elengedtek Kézdivásárhelyre onnan Be viték Brassóba az huszár kaszárnyába, onan áthelyeztek Sepsiszentgyörgyre, ahol az legjobb ápolásban rézesültem mindezekét az legforób Köszönetem és hálaadásom nyilvánítottam Nagyságos Kelemen Lajosné aszonynak mindazon jóságáért és fáradozásaiért amiket tet, fizesen meg a mindenható Isten, adjon erőt egészséget és győzedelmet a nagyságos aszonynak hogy még oly húségesen gondozhassa és ápolhassa mint minket. Mindezekért fizessen meg a jó Isten.

Kelt 1915 augusztus 1-én Kezit csókolom,

Borbáth Ágoston, Háromszék megye Ozsdolai születés.

26. Mułtümirile Mele Onoratei Doamne. Pentru Părințisia ingrijire și bună Voință Avută față de mine ea. Internat în acest Spital și ca Prizonier.

X. 18. 916.

Moseonei Iwan(?) din reg 6 Teren(?) No 24

27. Sepsiszentgyörgy 1915 VIII hó 15-én.

Szivemből forrón szeretett kedves Kelemenné, mint szobaparancsnok felügyelő és önkéntes vereskeresztes ápolónőnk, imádott Nagyságos asszonyomnak, egy pársor emléket hagyok, mint hejbeli születésű egy 24-es gárda ezredbeli honvéd tizedes, aki a hazánkért és királyunkért örök félszeg maradt. Én vagyok, akit muszka sógorék éppen fejbe lőttek, de csak én, aki magyarrér, magyar népért még egy pár lövést, azok fáradt golyóikat is kifogta. Akiknek Istentől tiltva volt az a robbanóval való úgy nevezik /dum-dum/ lövedékehelő lövődőzésnek. Nekik köszönheti a szép szülött magyar hazánk asztot a rém sok örökrefélszeg vért ontó hazaszerető embereinket.

28. Örök emlék a Kelemen Őnagyságának.

Szakács István tizedes Csik Szépvízi Születés

A M.K 24 gárdaezredbeli Tizedes, mind kétszer Megszenvedett harcos, mely másodszer felmentem május hó 28kán 6dos ütközetben július 1én orosz fogságba kerültem. 12töd magammal, mely megpróbált merényletünk sikerült megszökni az orosz fogságból és ekor orosz üldöző golyok által megsebesültünk 6 ton és egy július hó 1-én hősi halált halt és ekor eljutottam a Sepsi Szentgyörgyi Vöröskereszt kórházába mely jokezelésben részesültem amelyér fogadják hálás köszönetem a jótevő nagyságos asszonyok melyek után Hálás Köszönettel vagyok.

Szakács István Tizedes

1915 8ho 12 kén. Sepsiszenttgyörgy.

29. Emlékül

Második gyalogezredbeli infanterisz baka Kakas János

Megsebesültem 1915 október 18adikán abban az átkozot hegyes völgyes sáros Galiciában, kórházba szállítotak Ausztriába Bécsujhejre. Otan szenvedtem 9 honapot kinzo fájdalommival. Kilenc hónap után

bejutotam a sepsi Szentgyörgyi vörös keresztos kórházban ahol nagyon jól éreztem magam és nagyon jó ápolásban részesültem, amit nagyon szépenkoszonok Kelemenné Önagyágának.

Sepsiszentgyörgy 1915 Augusztus 13 dikán.

Kakas János Maksa.

30. Jelenlegi háborúnkban két haderő küzd. Az egyik a harcúterén ellenséggel, a másik itthon sebekkel, betegséggel. Az utóbb említett hadsereg szinte mind nőkből áll, kiknek lelkiismeretes munkája szinte egyenértékű a katonáékéval. Ez utóbbinak még háború után is nehéz szerep jut, a behegedt sebek után lelki és asszonyi gyógyítás a különböző jótékonyági egyesületek keretében. A teljes győzelmünk harmadik nagy háborúban csúcsosodik ki, melyben a nyomorúság ellen harcol a jótékonyág. Ehhez a harmadik nagy feladathoz is adjon a Mindenható olyan kitartást, mind a másodiknál, hogy legyen a mi győzelmünk tökéletes. Sepsiszentgyörgy 1915 aug 14

Séra Dezső e. é. önk.

31. Emlékül

24 honvéd gyalog ezred 2 századnál mint közlegény harcoltam Galicziában és az Kulamija nagy ütközetben súlyosan megsebesültem miután fájdalommal sokat szenvedtem és végre valahára vissza kerültem Magyarországra Besztercze városába és a hol két heti ápolás után joemberek által bejöhettam Sepsiszentgyörgyre az veres kereszt kórházba a hol rendkívül jó ápolásban részesültem az melyért fogadja halásköszönetem Kelemené ő Nagycsága kezit csokolom a nemes jó sziveségért Kel 1915 Szeptembei 1én

Ilyefalvi lak Komsa Ferencz

32. Emlékül

24 honvéd gyalog ezredbeli mint közlegény harcoltam a galicziai harcúterén és orosz Lengyelországban és két hónap után megsebesültem a csernovics vonalon és súlyos sebet kaptam a karom és a bal lábamat lötték el és minyárt szállítás alá kerültem és befektetek Bécsbe, és onét békerültem Brasóba és onét ide és iten nagyon jó ápolás alatt voltam és köszönetel fogadon

Kelemené ön Nagyságos asszonyunknak kezejit csokolom jó szív-
ségiet. Irta

Bibó István Háromszéki Erőd.

Kelt 1915 szeptember 1-én.

33. Huszár Pásztor Pál 2.dik H. ezredbeli Népfelkelő. A sok küzdel-
meink után a jó Isten meg Segített és megmentett gojótól mejért nem
tudok elég hálát adni Az Istennek. De hülést kaptam. A jobb válam a
sok hideg miját kihült az oroszországi harctéren. S korházba kerültem.
A mijat május 26dikán kikerültem Ausztriába, otan egy párhetett
voltam onnat békerültem Sepsi Szentgyörgyi Veres kereszt korházba
junius hó 17-dikén ide kerültem hálás köszonettel fordulok az öszes
Nagycságos ápoló nőinkhez, álgya meg az Isten a hozánk való fárad-
ságukét. Álgya meg az Isten egészséggel sok boldog éveken keresztül
Kelemen Nagycságát.

Huszár Pásztor Pál

Születés Keresztvár. Háromszék.

34. Kellemes emlékekkel távozom az ketős szobából hol igen
jolérezstem makam az elmult pár napokalatis Isten mekfiszesen hozam
jovalátt éltes sokáig szívemből kívánom Kelemené nagyságát.

Joszeff Kricfgassler K u k F.J B no. 11

35. A m. kir. 68 hadosztály távb. osztagának a román kiverés után
a városon átvonuló telefonistái hálás köszönetük emlékéül
Sepsiszentgyörhgy 1916 oktober 13

Lahmann György

polgár. Isk. tanár távirdász tizedes

Budapest IV Deáktér 4

Fürst Mihály, szkv Újpest Petőfi utca 18 szám

Rátz József, Bártfa Rákóczi U 18 sz. (Késmárk Ópiacz 59)

Lőwy Dávid

távirdász Budapest IX ker

Üllői út 13 II em 9 sz Ferencváros.

36. Gagy Albert 9 népfelk.h. huszártizedes Marostorda Megye Etéd mint csendőrségi szolgálatra hátrahagyott parancsnok. Itt töltött időm a harcjárat java közé számítom, hol a lakóság (ami ugyan kevés számban van jelen a menekülés miatt) és a kórház felügyelősége a legnagyobb szeretettel és javaiban részesített.

Balázs András Udvarhely megye, Agyha

Márton Izrael, Sz.Oláhfalva

Demeter György MarosTorda m., Palotailva

Virág András, Lukafalva

Dallos Gergely, Szilágy megye, Érszentkirály

Debreczi Imre, Háromszék megye, Csomakőrös

Szír Angyel, N. küküllő, Kőhalom

A huszárok, kik ma élnek, a kórházra és a vezetőire áldást kérnek.

37. Inf. Tankó Menyhért 1910béli lovas, mostan 82dik Gyalog Ezred 2. Batalion 5 század aki betegség véget elmaradt csapatjától Ugránál való Olt vizen átkelés után 916 október 6-án. érkeztem betegen 9-én este 5 és 6 órakor Sepsi Szentgyörgy Ferencz József kórházhoz ahol jelentkeztem mint első magyar beteg katona ahol elfogadtak és azonnal felkaroltak és ki is gyavitatak.

Születem 1891 Udvarhely megye Szentegyházásfalva.

Tankó Menyhért.

38. Emlékül írják a hazatért katonák, foglyok

Poros országúton / Fogjokat kissérnek / Magyarok németek / Csoportosan menek / Mindegyiknek arcán ott honol az éhség / éhező magyarok / Vajon áltok e meg / Kárpát szent bécétől / Mind meszebre meggyün / Magyar földre lábbal / ugyan mikor lépünk / Távolságon / falu tornyát látni / azt mondja a kozák / hogy ott lesz menázi / Többen felsóhajtunk / bárcsak már ottvolnánk / Gyötrő éhségünket / hogy lecsilapitnánk ugy este felére / értünk a falúba / ahol elis letünk / mindnyájan szálásolva most már négyesével / sorba fel kel alni / mert már régen / készen a menázi / mit etünk és menyit / arról nem beszélek / inen ozstán vissza / szálásra kisértek / az épület fala / kozákok szuronya / a teteje pedig / csilagos ég boltja / párnánk

volt a föld / kemény göröngye / takarodzó paplan / az ég sötétség /
Mikor felébredtünk / újra elindultunk / utközben több falún / keresztül
haladtunk / az aszonyok vizet / és kenyeret hoztak / egy barakba
kenyérért / százanis szaladtak / egynap fényes délután / értünk
Tarnopolba / az orosz határhoz közel / egy galicsijai városba / két éve
hogy várunk / titeket magyarok / de nem úgy ahogy látunk / hanem
mint megszabaditonk / így mongya egy aszony / akivel beszéltünk /
zajos a kaszárnya / újra magyaroktól / de nem a kiráznak / szabad
katonájától / hanem az orosz cár / magyar fogjaitól /

Háttunk mögöt marad / Tarnopol városa / míg végre eljutotunk /
az orosz határa / ahol egyig jártunk / még mind galicsija / mit elfoglalt
tőlünk / harc közben a muszka / a határtól tovább / vonaton utaztunk
/ pár nap elmulva már / Kijevbe voltunk / Kijevben az orvos /
mindenkit megvizsgált / és legnagyobbbrészünk / újra vonatban hált /
elindult hát megint / füstös vas paripa / mesze hátra marat / már
moszkva városa / erdők közt zakatolt / minden percben meszeb /
vagyunk a hazánktól / de csak megyünk tovább / végre eljutottunk /
egy kiköttő városba / Archangeleszk ez a legszebb / orosz tengeri
kiköttő / mikor odaértünk / eset csendes eső / olly bus az idő is /
mint a fogoj baka / talán ami gyászos / sorsunkat siratja / itten
beszállotunk / egy piszkos hajóban / úgy voltunk egymason / mint
akolban birka / néhány orra mulva / a tenger ringatot / regel már
vizből / látunk feljöni a napot / egyszercsak a tenger / kezdet
hulamazni / a szélis elkezdet / erőseben fujni / néhány perc mulva
már / erős vihar tombolt / dobálva a hajót / akár regy csonakot /
recseget ropogot / erős vashordája / keresztül csapot rajta / a tenger
hulámja / de még ez mind együtt / korán sem volt elég / elővet hát
benünköt / a tengeri betegség / nó de ez is elmult / van még több is
hátra / mikor széjjel néztünk / nem látunk egyebet / mint néhány
barakot / és a söttét fenyvest / itten el osztotak / kisebb csoportokra
/ minket elvitek / egy deszka barakba / valahára véget ért / a hoszú
utazás / ötvenhármunknak itt / egy barak lett a lakás / akár merre
nézünk / minden felé erdő / zord hideg vidék ez / erős a levegő / és
egészségtelen ez / még az számüzött sincs / ennél rozsab helyen /
muszáj volt itt nekünk / minden nap dolgozni / sokszor még éjjel sem
/ hattak bennünköt pihenni / legtöbbnnyire erős / nehéz voltak a
munkák / közben nagyon kellet / vigyázni egy másra / nehéz tárgyakat

kellet / hajókból kirakni / hosszú sin vassakót / vagonyokra fel rakni / így teltek a napok / hettek és honnapok / de a sorsunk eddig / semmit nem változott. / Egyszer csak ki üttöt / majdnem minyájunkon / egy betgség minőt / sosem látunk otthon / pár hét elteltével már / csak huszonketten vagyunk / de lehet mondani / már mindennap fogyunk / senki nem tudhatya / milyen sors vár még ránk / verje meg az isten / magyarok istene / mindazokat akik / Felkeltek ellene / verje meg verje meg / egy szálíg azokat / kik vesztét akarják / a magyar hazának / muszáj itten türni / szenvedni sorsunkat / míg reánk szebb jobb jövő / hajnala felvirrad / mert él még mostan is / a magyar istene / jaj mindanak aki, / feltámad ellene / bizunk benne hogy elhoza / a béke hajnalát / s látni fogjuk a Kárpátok / magas szikla ormát.

Vége 1918 év Március 31 írta

Juhász József

K.u.K. Ift. Rg. No 60 10 Kompannie 4 Zug

Borsod Megye Mező Kövesd.

Emlékül Lujza Kisasszonynak. A menekülés és a visszautazás fáradalmi után 1918 már / 31 én A haza tért magyar katonák az orosz fogságból. Örmester Meteler Károly, tizedes Fodor Lajos.

„Az ellenséges árok bombázásának figyelése. Román front. 1917.”

(Kassay János törzsörmester fotója)